

der Genade ook het natuurlijk leven door-

dringen.
Op zichzelf zou men kunnen zeggen, dat het gezin uitsluitend een natuurlijk karakter droeg, en dat alzoo in het gezin alleen met de ordinaantien der Schepping viel te rekenen, zoodat geheel het gezinsleven zich eeniglijk in de sfeer van het natuurlijke leven voortbewoog. Maar de uitkomst toonde al spoedig, dat dit niet kon. Persoonlijk staan vader en moeder, en staan evenzoo de kinderen die hun geboren worden in een toestand van zonde, hebben vooral zij genade van noode, en het zijn de werkingen der genade die geheel het gezinsleven beheerschen moeten. En zoo is het op elk terrein. In het verkeer en in den omgang, en op het breede maatschappelijk terrein, voor zover zich hier menschen vereenigen, komt het aan op de regelen en wetten, waaraan men zich persoonlijk in dat verkeer of bij die maatschappelijke hushouding onderwerpt. Daar nu deze regelen en wetten in den Christelijken kring anders zijn dan in de heidense landen, kan het niet anders, of ook op dit alles moet de invloed van de Christelijke religie zich doen gelden. Dit is zoo waar, dat zich almeer in alle landen en schier op elk van deze terreinen eenzijdig de geloofvigen en anderzijds de ongeloofvigen vereenigen, niet uit zucht om zich af te scheiden, maar omdat men zich in zijn ontwikkeling belemmerd gevoelt, als men niet vrij naar eigen inspiratie spreken en handelen kan. Heerschte nu vroeger op elk van deze terreinen schier uitsluitend het paganistisch element, sinds de 7e eeuw werd dit anders, en gaf in de eeuwen die daarna kwamen, het Christelijk element den toon aan. Dit duurde tot aan de dagen der Fransche Revolutie, die er in beginsel op uit was, om dit Christelijk element terug te dringen, en weer als van ouds het paganistisch element den toon te laten aangeven. Glad ging dit aanvankelijk niet. Het Christelijk stempel stond te diep op het leven ingedrukt. Maar door vol te houden, won men allengs, en toen de 19e eeuw ten oorde ging, en de 20e eeuw intrad, kon gezegd, dat in de Westersche staten van Europa de terugdringing van het Christelijk element gelukt was. Normatief werd van toen af alleen het natuurlijke. Doch juist dit lokte het verzet uit. Al spoedig bleek, dat het Christelijk element zich niet op de wijs liet terugdringen. Er ontwaakte nieuw leven, er roerde zich nieuwe kracht. En het einde zal ook nu zijn, dat de natuurlijke krachten uit de Schepping en de geestelijke krachten uit de Genade zich opnieuw, zij 't ook op andere wijze dan vroeger, dooreen gaan vlechten, en dat beiden saam, zij 't ook elk op eigen wijze, zich naar de Volending zullen gaan toebewegen. Vergeet dit toch nooit, dat beiden op de Volending afgaan, en dat voor beiden de Volending één zal wezen.

DR. A. K.

„Gij, Heere, zijt nabij“.

Maar Gij, HERE, zijt nabij, en alle uwe geboden zijn waarheid. Ps. 119 : 151.

Over een hulpeloos kindken is men gerust, zoo men maar weet dat 't niet alleen werd gelaten, maar dat er iemand bij is. Vooral zoo men hoort, dat moeder er bij is, wijkt alle bezorgdheid. En het is in gelijken gedachtenkring, dat de psalmist van zichzelf betuigt: „Ik heb geen angst meer, want de Heere is bij mij.“

Dit kan doelen op een in het oog springend gevaar, maar het gaat even goed door al is er slechts sprake van een denkbeeldig gevaar.

De psalmist zong: „De Heere is bij mij, 'k zal niet vrezen“, toen hij een dreigend gevaar voor oogen zag. Vlak vooraf toch gaat zijn bittere klacht, dat goddeloos mannen, die kwade praktijken najaen, op hem aanhielden. „Die kwade praktijken najaen genaken mij.“ En bij en tegen dat naderen van wie hem naar het leven staan, is het nu zijn troost, dat ze hem toch niet deren kunnen, want dat de Heere bij hem is. In zooverre ligt er dus in, wat de Kantteekenaar opmerkt, dat de Heere nabij is om in het oogenblik van doodelijk gevaar hem te hulpe te komen. Nabij beteekent dan: nabij tot hulpe.

Maar hier toe bepaalt het zich niet.

Telkens weer voelen we ook in het gewone leven het verschil tusschen die uren, dat we alleen en eenzaam en van allen verlaten zijn, en die andere tijden, waarin er anderen bij ons zijn, om onze eenzaamheid te breken. We zijn als menschen niet op de eenzaamheid aangelegd. Eenzaamheid kan noodig voor ons zijn, om tot inkeer te komen, om onze gedachten te doen rijpen, om ons hooger op te voeren en ons onzen weg te doen overdenken. En ook kan de eenzaamheid hoog noodig voor ons wezen, opdat we de verloren gemeenschap met onzen God zouden terugvinden. Maar dan is die eenzaamheid hulpmiddel om een gemis te herstellen, om ons aan de wereld te onttrekken, om onzen God naderbij te doen komen. Alles dus om der zonde wil. In het paradijs daarentegen ware eenzaamheid ondenkbaar geweest, en in het Vaderhuis daarboven stook de enkele gedachte aan eenzaamheid elk hemelsch ideaal omver.

Soms zelfs kan het gevoel van eenzaamheid zoo drukkend worden, dat we iemand die ons alleen wilde laten, letterlijk smeeken, om toch bij ons te blijven. Natuurlijk is dit niet bedoeld om de zin, dat men iemand smeekt om onze verveling te breken. Dit is een lager iets, dat bij het heilige niet in aanmerking komt. Neen, hier is sprake van een ziel die zich verlaten voelt, die in die verlatenheid door een onuitspreklijke angst wordt bekropen, die daarom voor de verlatenheid bang is, en zoo, zonder zelf te weten waarom, vraagt: „Laat mij toch niet alleen, blijf bij mij“. In een groot, leeg en onbewoond huis alleen te zijn, maakt reeds onrustig. Wie verdoolde, en alleen ontsierd in de bergen, wordt van zelf door angst overvallen. Een schipbreukeling, die geheel alleen zich in een boot redde en zonder een menschenstem te hooren, op de wateren omringd, voelt zich zoo doodsbenuw. Voor een gevangene

is niets zoo drukkend, als dat altoos alleen zijn, en de historie verhaalt ons hoe de verlaten, eenzame menschen niet zelden een dier, ja, tot zelfs een ondiep insect tot zich lokte, om toch maar aan die drukkende benauwdheid van dat eidelooze eenzame te ontkomen. Reeds helpt 't, zoo we maar weten, dat in een vertrek naast ons nog iemand vertoef. En al moet toegegeven, dat de eene menschen meer dan de andere door dat angstgevoel van het eenzame gekweld wordt, zoodat er zelfs zijn, die er bijna niets van bespeuren, toch komt 't gedurig uit, hoe dan toch verweg de meesten dat bange der eenzaamheid slechts voor een tijd dragen kunnen, en houdt 't aan, sinen op wat 't breken kan.

Zoo is het voor ons gevoel onder menschen, maar 'tzelfde gevoel van gemis doet zich voor in onzen verborgen omgang met onzen God.

Niet alleen op verkeer en omgang met menschen, maar evenzoo op verkeer en omgang met den Heere onzen God zijn we aangelegd. Alleen met dit verschil, dat de behoefte om een menschen bij zich te hebben, schier bij allen spreekt, terwijl de behoefte om zijn God bij zich te hebben, voor maar al te velen schier wegstierf. Soms kunt ge mannen van jaren ontmoeten, die nog nooit dat zalige gevoel van Gods nabijheid gemaakt hebben, en zeer enkele oogenblikken in het leven uitgezonderd, eigenlijk nooit eenige de minste behoefte aan Gods nabijheid gekend hebben. Ze taalden er niet naar, omdat ze van verre zelfs niet wisten wat Gods nabijheid is.

Maar heel anders wordt 't, als de ziel zich voor haar God ontloot gelijk een bloemknop voor de zon. Is toch eenmaal de behoefte aan Gods nabijheid in ons wakker geworden, en al was het slechts eenmaal bevredigd, dan laat ze ons geen rust, en blijft er altoos iets onrustigs in ons over, zoo dikwijls we weer van onzen God afswerven.

Natuurlijk jubelt de psalmist alleen voor de zulken zijn morgenveld uit: „Heere, onse God, Gij zijt nabij“. Alleen zij toch verstaan dien toon van verrukking. Alleen zij hebben er zelf ervaring van. En alleen in hun ziel wekt die jubeltoon nieuwe gemeenschap met den Heilige.

Versa dit nu niet alleen van 't geestelijk genieten Gods. Al zulk eenzijdig dwepen doet aan de eere Gods te kort. En heel den Psalmbundel door is de behoefte aan Gods nabijheid steeds tegelijk de uitdrukking van de behoefte aan Gods genadige hulpe.

Een kind van God is gemeenlijk steeds in angst en zorg. Zal hij nu toch den heiligen vrede smaken, dan is het hem noodig dat zijn God tot hem kome, en te midden van zijn angst en zorg, door zijn teedere nabijheid hem sterke en verkwikke.

En dit nu is geloofsaak. Vast toch staat, dat de Heere onse God nooit van ons weg is, en dat wij 't zelf zijn, die als 't zoo schijnt te wezen, een statiek tusschen ons en onzen God hebben ingezet, of ons ook hebben dichtgedaan, zoodat we Hem niet ontwaren. Werk 't geloof, dan voelt ge onmiddellijk Gods nabijheid. Verdwijnt uw geloof, dan wordt ook uw gevoel van Gods „bij u zijn“ zwakker, en verkeert satan uw geloof in ongeloof, dan zijt ge uw God kwijt en voelt ge u in die verlatenheid als den ellendigste aller menschen. Komt 't zalig besef dan weer terug, dan komt dat hierdoor, dat uw God door zijn Heiligen Geest uw geloof weer opwekt, en werkt 't geloof weer, dan hebt ge op 't eigen oogenblik de nabijheid van uw God terug.

Zoo is er troost in dit „nabij u zijn“ van uw God. Vooreerst toch bant 't in nood en dood uw wanhoop. En zoo als een klein kindken, dat uit bangheid begon te huilen, met schreeuwen ophoudt, als 't moeder weer ziet, en weer naar moeder kan heen strompelen, en zich tegen moeder aan kan drukken, zoo ook wist de Heere onse God ons de tranen van onzen angst en onze zorg af, ook al deed Hij nog niets om ons te redden, enkel en alleen om ons weer te doen voelen, dat Hij weer bij ons is. Als ge dit werkelijk weet en voelt: De Heere is vlak bij mij, dan kunt ge in vrede nederliggen, al stond heel de wereld tegen u op. Het is die kracht, die Gods volk alle eeuwen door deed stand houden. En al scheen 't nog zoo dikwijls, dat 't nu dan toch inderdaad met Gods volk gedaan zou zijn, enkel die zalige wetenschap, waardoor zijn volk roepen kon: „Heere mijn God, zijt nabij“, redde telkens weer 't kleine kuddeken; en hoe de wereld het er ook op toeliede om 't Heeren volk ter neer te slaan, ze heeft niet overmocht.

Dit is het eerste, en daarbij komt dan 't tweede, niet de redding, maar de innerlijke zielsgeugte. Wie een medemens op aarde teeder en innig mint, kan zoo overgelukkig zijn, als hij, na lange scheiding, het voorwerp van zijn liefde weer aan 't hart mag drukken en weer bij zich heeft. En dit nu geldt nog veel, veel steiker van wie God lief heeft, en van zijn God gescheiden was, maar nu zijn God terug kreeg, en daarom fluisteren mag: „Mijn God is weer bij mij en ik ben weer nabij mijn God.“

DR. A. K.

Amsterdam, 15 Dec. 1911.

Nog eer het jaar eindigt, heeft Prof. Bavinck ons verrast met het vierde deel van zijn herziene en vermeerderde uitgave der Gereformeerde Dogmatiek, die daardoor voltooid is geworden.

De eerste uitgave begon in 1895 en duurde tot 1905. Reeds toen bleek, dat een herdruk noodig was, en in 1906 verscheen het eerste deel der herziene uitgave. Thans, vijf jaar later, is van deze tweede uitgave het laatste deel verschenen en is daarmee ook deze nieuwe druk compleet.

Reeds deze cijfers spreken, want het mag wel een unicum in onze Theologische wereld genoemd worden, dat van een levig werk als deze Dogmatiek binnen zoo korten tijd een nieuwe uitgave noodig bleek. Rekenen toch met het feit, dat dit boek geen stichtelijk boek is, maar een studieboek, dat alleen voor wetenschappelijk gevormden is geschreven; dat de prijs van zulk een werk maakt, dat het zeker niet binnen het bereik van leders beurs valt; en dat de kring der lezers wegens de beperktheid van ons taalgebied altoos gering is, dan mag het wel een zeer verblijdend verschijnsel worden genoemd, dat dit handboek van de Gereformeerde Dogmatiek thans reeds een nieuwen druk beleefd. Het toont niet alleen, hoe deze Gereformeerde Dogmatiek, — de eerste die in ons land verschenen, nadat onze Gereformeerde Theologie, om een uit-

drukking van Prof. Geesink over te nemen, door de Moor in het praalgraf werd bijgezet — in een lang gevoelde behoefte voorziet, maar ook hoe de Gereformeerde Theologie zelve weer herleeft, de aandacht trekt ook buiten onzen kring en haar invloed op ons volksleven gelden doet. Niet alleen toch, dat deze Dogmatiek aan onze Gereformeerde Vrije Universiteit en aan de School onzer Kerken als handboek gebruikt wordt, maar ze veroverde zich ook een plaats aan onze Lands hoogeschoolen, ze wordt door de predikanten in de Hervormde Kerk telkens met lof vermeld, en ze werd ook ingevoerd bij de Theologische Scholen van de Gereformeerde Kerken in Amerika en Afrika.

Aan den warmen lof, die reeds bij de verschijning van de eerste uitgave aan dit standaardwerk in ons blad werd toegevoegd, behoeft dan ook niets te worden toegevoegd. Wat de groote principieele lijnen betreft, is in deze nieuwe uitgave niets veranderd. Even beaist en kloek als Prof. Bavinck in de eerste uitgave voor de groote waarheden van ons Christelijk geloof opkwam en deze op meesterlijke wijze te verdedigen wist tegenover de bedenkingen van het ongeloof, zoo geschiedt dit ook in deze nieuwe uitgave. Prof. Bavinck mag in den volen zin des woords kind van zijn tijd zijn; hij mag in zijn rijken geest heel het geestelijke leven van onzen tijd medeleven — ook deze nieuwe uitgave legt er getuigenis van af; — er moge bij hem geen sprake wezen van star conservatisme of bekrompen orthodoxie; hij moge telkens u doen gevoelen, hoe ernstig en gewichtig de problemen zijn, die onze tijd aan de orde stelt; hij mag met de intense liefde voor de waarheid, die hem tot sierraad is, elke bedenking zoo objectief mogelijk u weergeven en op het gewicht dezer bedenkingen u wijzen; hij moge, waar de waarheid dit eischt, onjuiste voorstellingen prijs geven en het Gereformeerde dogma zoeken aan te passen aan het bewustzijn onzer eeuw; maar de slotsom is toch altoos, dat ge u versterkt en bevestigd gevoelt in uw allerheiligst geloof; dat de autoriteit der Goddelijke openbaring onwankelbaar voor u blijft vaststaan, en dat de uitnemendheid van onze Gereformeerde levens- en wereldbeschouwing weer dieper door u gevoeld wordt.

Natuurlijk zal er binnen den omtrek van den kerkelijken Gereformeerde beginselen wel altoos verschil van inzicht op ondergeschikte punten blijven bestaan. De libertas prophetandi, die zelfs door onze strengste Gereformeerde vaders met zooveel nadruk is gehandhaafd, brengt dit mede. Vooral waar het zoo moeilijke en ingewikkelde vraagstukken geldt, waarover zelfs onder onze beste Theologen nooit geheel eenstemmige gedachten is, is geheele overeenstemming wel niet te verkrijgen. Maar Prof. Bavinck behandelt ook deze vraagstukken met groote omzichtigheid, en al aanzelt hij niet zijn eigen meening uit te spreken, hij laat toch telkens gevoelen, hoe dit verschil meer den vorm dan de zaak, meer de voorstelling dan het wezen raakt, en toont ook daardoor van alle bekrompenheid vrij te zijn.

Ook wat de methode zelve betreft, waarop deze dogmatiek is opgezet, heeft Prof. Bavinck geen ingrijpende wijziging aangebracht. Zijn Dogmatiek is niet alleen thetisch, maar hij geeft bij elk locus u ook een kort, maar toch volledig overzicht van de geschiedenis van het dogma; laat de verschillenden u zien tusschen de verschillende Kerken evenals wat ze onderling vereenigt, en voegt aan dit dogmen-historisch overzicht en deze controlovers nog gemeenlijk een apologetiek toe. Alleen is het zeker een groote verbetering te achten, dat het rijke materiaal aan litteratuuroverzicht, dat tot den jongsten tijd toe is bijgewerkt en uitnemend dienst kan doen om bij elke quaestie u op de hoogte te brengen van het belangrijkste, wat over dit onderwerp verschenen is, niet zooals bij de eerste uitgave, in den tekst is opgenomen; wat bij het lezen storend werkte; maar deels vóór elk hoofdstuk, deels in noten aan den voet der bladzijden is geplaatst. Ook is het voor het gebruik een groote verbetering, dat de inhoud van elke paragraaf boven de bladzijden is aangebracht.

Hoofdzak is echter, dat deze nieuwe uitgave niet alleen herzien is, waarvan elke bladzijde schier de bewijzen brengt, maar dat het werk ook belangrij is uitgebreid. De eerste uitgave, in kleiner formaat gedrukt, besloeg 2265 bladzijden, de nieuwe bijna 3000, zoodat ruim de omvang van een geheel deel aan den inhoud is toegevoegd. Inzonderheid zijn we Prof. Bavinck dankbaar, dat hij in de Heilsorde thans een uitvoerige plaats schonk aan de bekeering en dit onderwerp afzonderlijk na het geloof behandelde. Overigens zal ieder, die beide uitgaven met elkaar vergelijkt, wel zien, hoe Prof. Bavinck met een belevendheid, die telkens u bewondering opwekt, in alle strijdsvragen van den dag u leidt, voorzover ze met de Dogmatiek in verband staan of daarbij te pas kunnen worden gebracht. Neem bijv. bij den locus der rechtvaardigmaking de uitnemende uiteenzetting, hoe Luther dit dogma geformuleerd heeft in zijn pas kort geleden terug gevonden en thans uitgegeven commentaar op de Romeinen, om daarmee de onjuiste voorstellingen van Denifle te weerleggen. En zoo gaat het op elk gebied; de jongste exegetische resultaten, de nieuwste archeologische ontdekkingen in Babel en Egypte, de laatste vruchten van het natuurwetenschappelijk onderzoek zijn gebruikt, verwerkt of kort aangeduid.

Met dezen volbrachten arbeid wenschen we daarom Prof. Bavinck van harte geluk. En niet minder onze Gereformeerde Kerken. Mogt spoedig blijken, dat ook deze uitgave weder is uitverkocht en dat een derde druk noodig zal wezen.

Onze liturgie.

IV.

We staan dus voor het eigenaardige geval, dat terwijl onze Liturgie een uitvoerige regeling geeft van heel onzen eeredienst, en wel in het eerste gedeelte voor den gewonen eeredienst, zoodat deze elken Zondag bij de bediening des Woords plaats vindt, en in het tweede gedeelte voor de buitengewone kerkelijke handelingen, die in onzen eeredienst voorkomen, zoodat de bediening der Sacramenten, bevestiging der ambtsdragers, oefening der tucht enz., onze Kerken zich wel zeer stipt en letterlijk houden aan het tweede gedeelte onzer liturgie en hiervan geen de minste afwijking gedoogen, maar dat daarentegen niemand zich meer gebonden acht aan het eerste deel onzer liturgie en hier dus feitelijk de wilkeur vrij spel heeft.

Dat zou in de praktijk dan ook tot de grootste verwarring hebben aanleiding gegeven, want elke predikant zou dan naar eigen goedvinden de godsdienstoefening kunnen inrichten, en de gemeente zou nooit geweten hebben aan welke orde zij zich te houden had en aan de zonderlingste verrassingen zijn blootgesteld, wanneer het kerkelijk leven zelf hier niet als correctief ware opgetreden en door het gewonterecht een zekere uniformiteit in onzen eeredienst had tot stand gebracht. Men begint overal de godsdienstoefening met het vouten en den zegengroet; men laat evenzeer overal vóór de predikatie een deel van Gods Woord lezen, terwijl daaraan in de morgengodsdienstoefening het lezen van de Wet des Heeren en in de namiddaggodsdienstoefening van de XII Artikelen des Geloofs voorafgaat; men laat overal in den regel vier maal zingen, bij den aanvang der godsdienstoefening, vóór de predikatie, den tusschenzang onder de predikatie en den slotzang na het dankgebed vóór den zegen; het is overal de gewoonte, dat men in elke godsdienstoefening tweemaal bidt, het zogenaamde „lange gebed“ vóór de predikatie, waarin voor den nood aller christenheid gebeden wordt en het „korte“ gebed na de predikatie; en evenzoo is het overal de gewoonte om de godsdienstoefening te eindigen met het geven van den zegen aan de gemeente. Dit alles behoort tot de vaste orde in onzen eeredienst, die door eeuwenlange gewoonte is ingeburgerd.

Maar al is er in de hoofdzak dus zekere eenparigheid, toch bestaan er evenzeer verschillenpunten, die voor den eeredienst niet onverschillig zijn. Ten deele hangen deze verschillen saam met het plaatselijk gebruik, en is het niet het subjectieve inzicht van den predikant, maar de kerkelijke gewoonte, die deze verschillen in het leven roept. Inzonderheid geldt dit voor het eerste gedeelte van den dienst. In de Hervormde Kerk is het gewoonte, dat dit eerste deel, dat dan het psalmgebed, de voorlezing van de wet (of de XII Geloofsartikelen) en de pralectuur uit Gods Woord omvat, beschouwd wordt als een preludium of voorspel, dat aan de Godsdienstoefening voorafgaat, geen deel uitmaakt van den eigenlijken eeredienst en alleen dient om de menschen bij het saamkomen in de Kerk nuttig bezig te houden. De predikant heeft met dit eerste gedeelte dan ook niets te maken; hij betreedt den kansel pas, nadat deze voordienst is afgeloopen; spreekt dan eerst het vouten en den zegengroet uit, en daarna wordt dan de eigenlijke dienst pas geopend. Gevolg waarvan dan weer is, dat menigen bij wijken van dezen voordienst ook niet noodig oordeelt en pas ter kerke komt als de eigenlijke dienst, d. i. de preek, begint. De Hervormde Synode heeft wel gepoogd hierin verandering te brengen, maar gelukt is dit haar niet. In onze Gereformeerde Kerken daarentegen heeft men dit eerste gedeelte in de Godsdienstoefening zelf opgenomen, wordt het niet als een preludium beschouwd, maar als een wezenlijk stuk van onzen eeredienst zelf en begint de dienst dus ook niet pas bij den aanvang van de „preek“, maar reeds bij het eerste Psalmgebed. Daarmede hangt dan natuurlijk saam, dat in onze kerken de predikant niet wacht, totdat dit voorgedeelte is afgeloopen, maar terstond, bij den aanvang van den dienst, den kansel betreedt, de samenkomst opent met vouten en zegengroet en voorts zelf de actie leidt, doordat hij opgeeft wat er zal gelezen worden. Kleinere verschillen komen daarbij ook in onze kerken nog wel voor. Op sommige plaatsen is het gebruik, dat de predikant ook het eerste psalmgebed opgeeft; op andere plaatsen, dat de predikant de geloofsbelijdenis niet laat lezen, maar zelf voorleest, enz. Maar al zijn deze verschillenpunten uit liturgisch oogpunt niet geheel zonder belang, hierin is toch in onze kerken wel eenparigheid verkregen, dat men in tegenstelling met de usantie in de meeste Hervormde kerken, dit eerste gedeelte van den eeredienst dat het lezen van de Wet, de Geloofsbelijdenis en van de Heilige Schrift bevat, niet buiten den eigenlijken eeredienst plaatst in het voorportaal, maar in het gebouw van onzen eeredienst zelf een eereplaats heeft geschonken.

Andere verschillen hangen weer niet af van het plaatselijk gebruik, maar van het inzicht van den predikant, die de godsdienstoefening leidt. In de Hervormde Kerk was dit verschil vroeger zeer sterk. Schier niet één predikant hield zich aan de door onze Kerk voorgeschreven formules van vouten of zegenbede, maar stelde daarvoor eigen gekozen formules in de plaats. Zelfs de heerlijke, in hun eenvoud zoo aangrijpende woorden der Schrift, die voor deze verbaalsolemnia gewoonlijk gebruikt worden, moesten nog met een bloempje van eigen oratorie worden opgeschikt. Men sprak niet van de „gemeenschap“, maar van de „troostvolle gemeenschap“ des Heiligen Geestes; het plechtige „zij met u“, werd vervangen door het banale „wordt u geschenken of verniguldigd“. Ongetwijfeld nu zijn we ook in

dit opzicht in onze Gereformeerde Kerken op den beteren weg, maar eenparigheid is er daarom nog niet. Zoo gebruiken sommige predikanten nog altoos in plaats van het door onze liturgie voorgeschreven vouten: Onze hulpe is in den Naam des Heeren, die hemel en aarde geschapen heeft, de woorden: Ons beginsel zij in den Naam des Vaders, des Zoons of des Heiligen Geestes, of hechten deze woorden aan het vouten uit Psalm 124 aan. Nog minder bestaat er eenparigheid ten opzichte van den zegengroet, die op het vouten volgt, en waarvoor onze liturgie geen voorschrift geeft, omdat deze zegengroet oudtijds bij onze Kerken niet in gebruik was en eerst later in onze Kerken gewoonte is geworden. Terecht heeft men van dezen zegengroet aan de gemeente de zegenbede gekozen, waarmede de Apostelen gewoon zijn hun brieven aan de Gemeente aan te vangen, maar terwijl sommige predikanten zich daarbij letterlijk houden aan den zegengroet, zoodat hij in de brieven van Paulus voorkomt en daarom zeggen: „Genade, barmhartigheid en vrede, zij u van God onzen Vader en van Jesus Christus onzen Heere“, voegen anderen hieraan toe: „en van den Heiligen Geest“. Nu is dit verschil wel in werkelijkheid niet van zooveel belang, want de formule van dezen zegengroet is in de verschillende brieven der Apostelen volstrekt niet gelijk, en in de Openbaring van Johannes, waar deze zegengroet in zijn rijksten vorm voorkomt, wordt de Heilige Geest er wel bij genoemd, maar toch heeft dit verschil in menige gemeente tot onoverwinnelijke disputen aanleiding gegeven en is dit al of niet noemen van den Heiligen Geest zelfs een Schibboleth geworden. En eldelijk is er evenzoo verschil ten opzichte van de zegenbede aan het einde der godsdienstoefening, want terwijl sommige predikanten zich stipt houden aan het voorschrift onzer liturgie en daarom alleen den Aarontischen zegen gebruiken, kiezen anderen daarentegen bij voorkeur den Nieuw-Testamentischen zegen uit II. Cor. 13 : 13 of wisselen dien met den zegen uit Num. 6 : 24—27 af.

Laat men deze kleinere geschilpunten rusten, dan blijkt echter, dat in het algemeen een vaste orde voor onzen eeredienst gevolgd wordt en dat deze orde zelfs door de gewoonte zekere bindende kracht heeft gekregen. Wie van deze orde zou afwijken door bijv. de pralectuur van de wet en een gedeelte van Gods Woord te verplaatsen na de predikatie, of het lezen der geloofsbelijdenis zou nalaten, zou aanstoot geven en verzocht worden aan de „gewone orde“ zich te houden, hoewel deze orde niet door onze liturgie is voorgeschreven en alleen op gewoonte-recht berust.

Zoo heeft het kerkelijk leven dus zelf getoond, dat onze Kerken bij de inrichting van onzen eeredienst niet alles willen overlaten aan het goedvinden van den predikant, die den eeredienst leidt, maar dat er een vaste orde moet zijn, die ook den predikant bindt. Binnen deze „orde“ mag men dan zekere vrijheid vergunnen; maar de hoofdlijnen staan toch vast.

Intusschen berust deze „orde“ voor onzen openbaren eeredienst, die thans algemeen gevolgd wordt, niet op een voorschrift onzer Generale Synode, ook niet op onze officiële liturgie, maar uitsluitend op gewoonterecht. Zelfs wijkt deze „orde“ op niet onbelangrijke punten van onze officiële liturgie af. Feitelijk is de toestand dus zoo, dat de inrichting van onzen openbaren eeredienst thans beheerscht wordt niet door de liturgie onzer Gereformeerde Kerken, maar deels door plaatselijke usantien, deels door het subjectieve inzicht van den predikant. Wel heeft op sommige plaatsen de Kerkeraad een regeling van den eeredienst voorgeschreven en kreeg deze regeling daardoor een kerkelijke sanctie, maar deze gevallen zijn toch uitzondering. Wat meestal beaist is, de „gewoonte“ of wat de domine „goedvindt“.

Nu wijzen we hier niet op om onze Kerken aan te sporen, de „officiële liturgie“ weer verbindend te verklaren en daaraan elken Dienaar te binden. Integendeel zouden we dit zeer ongeraden achten, want de orde, die deze officiële liturgie voor onsen openbaren eeredienst voorschrijft, is, gelijk we in een volgend artikel zullen aantoonen, allerminst aanbevelenswaardig en zou ons nog veel verder afvoeren van het goede pad. Maar wel vestigen we hierop de aandacht om klaar te doen uitkomen, dat de bestaande toestand niet deugt en om verbetering roept.

Zulk een toestand toch strijdt met den eisch, waarop in de Kerk van Christus niet genoeg nadruk kan worden gelegd, dat de Kerk in alle dingen waar moet zijn. Een schijn, waaraan geen werkelijkheid beantwoordt, mag in de Kerk niet geduld worden. Ieder stemt dit toe bij de belijdenis der Kerk. Een belijdenis, waarin zoo goed als niemand in de Kerk meer geloof, maar die men uit zeker Conservatisme nog „officieel“ als belijdenis handhaaft, is feitelijk bedrog. Een Catechismus, die voor het catechetisch onderwijs „officieel“ is voorgeschreven, maar die in de praktijk vervangen wordt door allerlei andere catechisatieboekjes, waarvan de inhoud dikwijls lijnrecht tegen den Catechismus ingaat, is een leugen. Een Kerkenorde, die door de Synode is vastgesteld, maar waarvan de bepalingen door geen enkele Kerk meer worden nagekomen, is een onoprechtheid. Maar indien men dit van de Belijdenis, den Catechismus en de Kerkenorde toestemt, dan behoort dit toch ook evenzeer te gelden ten opzichte van onze Liturgie. Die Liturgie dient toch niet alleen om voor onze Kerken voor te schrijven, hoe de eeredienst behoort geregeld te worden, maar ook om aan de buitenwereld te toonen, hoe de eeredienst in onze Gereformeerde Kerken plaats vindt. Bij alle andere Kerken, de Anglicaanse, de Luthersche, de Roomsche en ook bij

de buiten in Frank woordt aan de daar een liturgie hoe de echter d bezocht, volgen, d dan zou soms n bruikt v anders i aangaf, I toch de word ge De uit

wanneer van de a der Sac geschreev deze for maar d het eerd gebeden ieder vrij dienen v jonge can onjuist. ; niet waa liturgie i de bedoe is wel de zullen a schrift te plaats te door de maar ber Synodes. historisch liturgie overgelat karakter voor de Synode v we in h hebben, heeft u dienaren gebeden wezen naa vervat“. gezag de dan lette onzer Ni Dordt in om aan s welke stu gezag ha omvat „e voor de en bepa herzien t publick s schriften tusschen s stikken i dus niet één lijn

Nu kar stuk twee van oord gewonnen gebeden plaatselijk van den i van form alleen he toegelate en oprech onse litu doode let paradestu wordi, b Of wel, i evenged Sacramen regelen l baren eer gebeden, zorgen, e die met e door ons den geen

Van de oord gewonnen gebeden plaatselijk van den i van form alleen he toegelate en oprech onse litu doode let paradestu wordi, b Of wel, i evenged Sacramen regelen l baren eer gebeden, zorgen, e die met e door ons den geen

Voo

Ingekon lijken dan Amsterda Dringen denken.

Koortrij

I. A. B. ESTHER van het ESTHER I waaraan beteken minder di Toch i Ook d liddingen zeker een anders zij Schriftu Reeds gehouden geschreev nu Ds. j hij dese zijn boek Mettere formeerde Roomd praktische terecht 't uit onse kan er l leerling, d dit geda Gemeent a. Bdu DELINGEN G. ESTH

de Kerken parigheid gebruiken in plaats beschreven Naam des pen heeft, den Naam Heiligen a aan het g minder sichte van tum volgt, voorschrift udtijds bij s en eerst geworden. segen-groot gekozen, a zijn hun te vangen, nten zich en zegen- van Paulus "Genade, van God istus onzen a toe: "en is dit ver- van zooveel een zegen- riven der , en in de dese zegen- komt, wordt oemd, maar e gemeente aanleiding toemen van Schibboleth venzoer ver- enbeide aan g, want ter- stipt houden e en daarom e gebruiken, ij voorkeur gen uit II. m met den

eschilpunt in het alge- ezen ere- : deze orde e bindende in deze orde electuur van Gods Woord , of het lezen en, zou aan- den aan de , hoewel deze orgeschreven erust.

ven dus zelf de inrichting illen over- n den predi- maar dat er lie ook den "orde" mag unnen; maar e" voor onzen algemeen a voorschrift niet op onze itend op ge- e "orde" op n onze offici- de toestand onzen open- chit wordt niet erde Kerken, antien, deels van den pre- e plaatsen de len eeredienst zeze regeling e, maar deze dering. Wat onte" of wat

op om onze deele liturgie" n en daaraan gendeel zouden , want de orde, r onzen open- is, gelijk we n antioonen, g en zou ons an het goede lerop de aan- tomen, dat de t en om ver-

trijdt met den n Christus niet geleed, dat de not zijn. Een lijheid beant- geduld wor- j de belijdenis ario zoo goed r geloofd, maar sme nog "offi- aft, is feitelijk die voor het deel" is voor- e practijk ver- andere catechi- smus ingaat, is e, die door de e waarvan de e Kerk meer onoprechtheid. Belijdenis, den orde toestemt, nzer te gelden e. Die Liturgie op onze Kerken edienst behoort ok om aan de e eeredienst en plaats vindt. Anglicanische, he en ook bij

de buitenlandse Gereformeerde Kerken in Frankrijk, Zwitserland en elders, beantwoordt de eeredienst dan ook volkomen aan de liturgie. Ge behoort, wanneer ge daar een godsdienstfeest bijwoont, de liturgie maar op te slaan en ge weet precies, hoe de eeredienst verlopen zal. Gesteld echter dat een vreemdeling onze Kerken bezoekt, en nu, om onzen eeredienst te volgen, de liturgie achter de psalmen opsploeg, dan zou hij met verbazing opmerken, dat soms niet één stuk van deze liturgie gebruikt wordt en dat de eeredienst geheel anders is ingericht, dan onze liturgie hem aangaf. En hij zou terecht vragen, waartoe toch deze liturgie dient, wanneer ze niet wordt gevolgd?

De uitvlucht, die men gewoonlijk hoort, wanneer men hierop wijst, dat het gebruik van de andere formulieren, voor de Bediening der Sacramenten, wel gebiedend is voorgeschreven en dat onze Kerken zich aan deze formulieren dus te houden hebben, maar dat dit niet geldt ten opzichte van het eerste gedeelte onzer liturgie, dat alleen gebeden bevat, waarvan het gebruik aan ieder vrij is gelaten, en die eigenlijk alleen dienen voor minder ervaren predikanten of jonge candidaten, — is een feitelijk en historisch onjuist. Ze is feitelijk onjuist, want het is niet waar, dat dit eerste gedeelte onzer liturgie alleen maar zekere gebeden bevat; de bedoeling van dit deel onzer liturgie is wel degelijk, gelijk we een volgend maal zullen aantoonen, om een volledig voorschrift te geven, hoe onze eeredienst behoort plaats te hebben, en dit voorschrift is niet door de opstellers onzer liturgie gekozen, maar berust op de besluiten onzer Nationale Synodes. En in de tweede plaats is het ook historisch niet juist, dat dit deel „onzer liturgie“ aan de vrijheid der Kerken is overgelaten en daarom principieel een ander karakter zou dragen dan de formulieren voor de Sacramentsbediening. Want de Synode van Dordrecht in 1574, aan welke we in hoofdzake onze liturgie te danken hebben, zooals ze thans is saamgesteld, heeft uitdrukkelijk bepaald, dat „alle dienaren eenerlei vorm van openlijke Kerkgebeden zullen gebruiken“, en daarvoor verwezen naar de „gebeden in den Catechismus vervat“. En indien men meent, dat het gezag dezer Synode niet hoog genoeg staat, dan lette men er op, hoe de beroemdste onzer Nationale Synodes, de Synode van Dordt in 1618/1619, officieel verklaard heeft, om aan alle misverstand een einde te maken, welke stukken van onze liturgie een publiek gezag hadden: dat de Nederlandsche liturgie omvat „de publieke gebeden, de formulieren voor de bediening der Sacramenten enz.“ en bepaald heeft, dat deze liturgie, na herzien te zijn, gevoegd zou worden bij de publieke geschriften, d. w. z. bij de belijdenisschriften onzer Kerken. Eenig onderscheid tusschen deze publieke gebeden en de andere stukken van onze liturgie heeft de Synode dus niet gemaakt; ze staan volkomen op één lijn en zijn met gelijk gezag bekleed.

Nu kan men ten opzichte van dit vraagstuk tweerlei standpunt innemen. Men kan van oordeel wezen, dat de regeling van den gewonen eeredienst en van de publieke gebeden moet worden overgelaten aan de plaatselijke Kerken of aan het goedvinden van den predikaat; dat voorts het gebruik van formuliergebeden is af te keuren en alleen het vrije gebed behoort te worden toegelaten; maar dan eischt de waarheid en oprechtheid ook, dat dit eerste deel van onze liturgie *geschrapt* worde, want een doode letter, een historische antiquiteit, een paradeduk, dat door niemand gebruikt wordt, behoort in onze liturgie niet thuis. Of wel, is men van oordeel dat onze Kerken, evengevoerd als ze dit voor den dienst der Sacramenten hebben gedaan, ook algemeene regelen hebben te geven voor den openbaren eeredienst en de daarbij te gebruiken gebeden, dan behoort de Synode ook te zorgen, dat ze zulk een liturgie ons geeft, die met de werkelijkheid overeenstemt, die door onze Kerken wordt gebruikt en die dus geen schijn maar waarheid is.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijken Scholen.

Ingekomen bij ondergeteekende en in hartelijken dank ontvangen: van den heer D. Top, Amsterdam, gecolleetd onder leitt. G. H. M. f. x. Dringend verzoeken wij onzen scholen te denken.

Dr. J. H. HOUTZAGERS.

Kootwijk.

voorzitter.

Treestafel.

T. A. ROORDA, v. d. m. te BREDA. HET BOEK ESTHER voor de Gemeente verklaard. Uitgave van het Tractaatgenootschap „Filippus“. 1912. ESTHER is een van die Schriften des O. V. s., waarvan vooral niet de inhoud, dan toch de betekenis in het bewustzijn der Gemeente minder diep is doorgedrongen.

Toch is die betekenis niet gering. Ook dit Bijbelboek wijst ons op de bijzondere leidingen van God met zijn volk. Het draagt zeker een eigenaardig karakter, maar juist dit anders zijn dan andere boeken der Heilige Schrift. Het heeft Dr. ROORDA aangezien. Reeds vroeger had hij er bijbellesingen over gehouden en later heeft hij er artikelen over geschreven in de GRONINGER KERKBOED. THANS, nu Dr. ROORDA predikant te BREDA is, heeft hij deze artikelen een onderdak bezorgd in dit zijn boek.

Metterdaad hebben wij hier een echt Gereformeerde Schriftstudie.

ROORDA'S ESTHER is een populaire en daarbij praktische verklaring van dit, naar de schrijver terecht zegt, „maar al te weinig gekende“ stuk uit onzen Bijbel. Deze zijn nauwgezette arbeid kan er zeker toe bijdragen om den schat van leerling, vermaning en vertroosting, die ook in dit gedeelte van Gods Woord ligt, voor de Gemeente des Heeren te ontlasten.

Dr. EDUARD BARDE. Commentaar op de HANDELINGEN DER APOSTELEN, vertaald door Dr. G. KEIZER. Kampen, J. H. Kok, 1910.

Ook Dr. G. KEIZER, dienaar des Woords bij de Gereformeerde Kerk te TIEL, is een van die predikanten onzer Kerk bij welke, te midden van de ambtelijke werkzaamheid, de liefde voor het wetenschappelijk bedrijf niet is vermist. Te TIEL, om zijn meer dan gewone kanselgaven, 'n geliefd prediker en, om zijn urbaniteit en hederlijke trouw, een zeer gewaardeerd pastor, heeft hij niet alleen den tijd weten te vinden, maar ook den lust en de vaardigheid weten te behouden voor wetenschappelijke studie. Hem is, om een woord van v. OOSTERZEE te gebruiken, „de laurier geen papaver geworden“.

De laurierkrans, dien hij zich eens verwierf met zijn promotie tot doctor Theologiae, heeft op hem niet de uitwerking gehad van 'n slaapbol. En deze doctor is ook als dominee een beoefenaar van de wetenschap gebleven.

Ook waar Dr. KEIZER als man van wetenschap optreedt is dat steeds in het kleed der bescheidenheid. Dit nu is zeker een kleed, dat, evenals het kleed der ootmoedigheid, den christen altijd en overal past (1 Petri 5: 5), al is het in onze dagen van opzichtigheid ook niet bepaald 'n mode-kleed.

Bedoelde bescheidenheid nu komt ook weer uit in het werk, dat hier voor mij ligt, in deze vertaling van BARDE's commentaar, waarvan KEIZER schrijft: „De afwijking in den vorm en de aanvulling in de noten, die ik mij veroorloofde, zijn niet van dien omvang, dat ik meende te mogen spreken van een bewerking van BARDE's verklaring“.

Het wil mij toch voorkomen, dat hier van een „bewerking“ te spreken er best mede door had gekund en allerminst aanmatigend zou zijn geweest.

Aangemoedigd, door de waardeering, die zijn vertaling van GODER's commentaar op I KORINTHE ontving van de zijde dergenen wier oordeel, als mannen van gezag en naam, door hem op hoogste prijs werd gesteld, besloot Dr. KEIZER, zooals hij in zijn VOORWOORD zegt, ook dezen commentaar in Nederlandsch gewaad te steken.

De N. T.'sche exegese behoort niet tot mijn professie, maar, voorzover ik kan oordeelen, heeft KEIZER met deze bewerking van BARDE's verklaring op de HANDELINGEN, de Hollandsche literatuur op uitstekend gebied verrijkt.

Het werk van EDUARD BARDE, die in 1905 te GENEVE stierf, waar hij sedert 1879 professor was aan het ORATOIRE in de exegese van het N. T., is de vrucht van 'n arbeid van vele jaren. Zijn commentaar is de nadere uitwerking van een college, dat hij tot viermaal toe aan zijn studenten gaf en draagt een streng wetenschappelijk karakter.

Het standpunt van dezen Zwitserschen theoloog, wiens leven is beschreven door FRANCIS CHAPONNIERE in diens NOTICE BIOGRAPHIQUE, GENEVE A. JULIEN 1905, en aan welk geschrift door Dr. KEIZER de gegevens zijn ontleend ter introductie van den buitenlandschen geleerde bij ons publiek, — zal voor onze lezers duidelijk worden, door dit citaat uit het VOORWOORD: „Welk standpunt hij innam“, zoo heet het daarin op pag. VII, „is niet moeilijk te gissen als wij lezen „dat zijn ex-gesetische en historische verhandeligen nog al eens verzet vonden, zelfs bij de mannen „de la droite“, omdat BARDE niet gunstig genoeg geind was jegens de nieuwste gegevens op het terrein der „science Scripturaire“. „Hij is er ons te liever!“ — voegt Dr. KEIZER daar aan toe.

Met de vertaling van desen commentaar „van positieve zijde“ is, aan wie onder ons tot de bediening des Woords zijn geroepen of er zich op voorbereiden, zeer zeker een uitnemende dienst bewezen.

Doortredingen toch in den zin van het oorspronkelijk werk, is aan den Vertaler, wie het aan *l'esprit de la langue* zeker niet ontbrekt, mogen gelukken, en de gedachten van den Franschen schrijver tegenover wie hij met zoveel pietieit is vervuld, heeft hij in vlot en toch geïmponeerd Hollandsch terug gegeven. Dat zulk een vertaling ten onzent in een behoefte voorziet, zal duidelijk worden, indien men bedenkt, dat hier al niet veel meer is dan de Hollandsche vertaling van CALVIN op de HANDELINGEN en VAN ANDEL's populaire toelichting op dit Bijbelboek. Daarbij komt dan nog, dat, om nog eens met Dr. KEIZER te spreken, juist deze „wetenschappelijke verklaring van positieve zijde“ een tegenwicht kan vormen met veel van hetgeen door wijlen PROF. VAN MANEN ten onzent van „moderne zijde“ is geschreven in diens PAULUS, I. de Handelingen der apostelen, LEXDEN, E. J. Brill 1890.

Op grond van eigen ervaring, kan ik KEIZERS bewerking van den commentaar van BARDE dan ook als een zeer bruikbaar hulpmiddel bij de exegetische studie aan onze predikanten en studenten aanbevelen.

3. Dr. J. VAN LONKHUYZEN. GEZONDEN MET DEN NAAM EN IN DEN NAAM. EERDMANS—SEVENMA Co., Uitgevers Grand Rapids, Mich. 1911. Dit is de introepredikatie, waarmee onze Dr. VAN LONKHUYZEN zich in AMERIKA onlangs aan de Gemeente van ALPINE AVENUE, te GRAND RAPIDS, heeft verbonden.

Het woord van Exodus 3: 14b: Alzo zal zij tot de kinderen Israels zeggen: Ik zal zijn heeft mij tot ulieden gesonden! — dat al meer als tekst van 'n introepreek dienst heeft gedaan, is ook door VAN LONKHUYZEN tot dit doel gebruikt.

Na een korte verklaring waarin hij tot zijn thema komt: de zending met den Naam en in den Naam, — ontwikkelt hij daar dan uit, dat deze zending:

Licht verspreidt waar donkerheid is; kracht geeft waar zwakte is; en hulp schenkt waar nood is.

Uit een oogpunt van homilietiek, zou ik zoo zeggen, nog zoo kwaad niet.

Het voorbeeldige van deze introepreek dankt mij, dat de prediker zeer weinig van zich zelf spreekt.

Ook in de „toespraken“, die er zoo bijhooren, is een soberheid betracht, die weldadig aandoet. Bij den passus: „En al ben ik geen overtuigd voorstander van de Sabbat-school voor kinderen uit Geref. gezinnen, die ook de Christelijke school bezoeken“ enz., — mocht ik zoo denken, dat heb ik meer gehoord en van m'n leven ook wel nagesproken. Maar, de praktijk heeft mij geleerd, dat ook dit weer veel te absoluut is en daarom zeg ik het nu nooit meer. Er zijn toch gevallen, ook bij Gereformeerde gezinnen, dat er van het godsdienstondericht der kinderen door de ouders niet veel terecht komt, en al ontvangen zij dan ook godsdienstondericht op de Christelijke school, toch blijft er een leemte. In die leemte dan, althans te trachten, door 'n Zondagsschool te doen voorzien, acht ik allerminst ongeoorloofd.

Overigen is deze introepreek van dien aard, dat ik mij levendig kan voorstellen, dat de Gemeente van ALPINE AVENUE er bij haar nieuwen, zoo pas uit Nederland gekomen herder en leeraar op aandroeg, zijn gesproken woord in het gedrukte woord vast te leggen.

G.

Verenigingsleven.

TWEE GIDSEN.

Een tweetal jaren geleden deed de heer J. Bootsma, onze zoo gunstig bekende, actieve Haagse drukker-uitgever, in een weelderig kleed verschijnen zijn „Het Werk der Barmhartigheid“, beschrijving van de stichtingen in Nederland en Nederl. Indië, waar Christelijke barmhartigheid geoeft wordt. Met deze uitgave zette hij een eersten stap op een goeden weg, op welken hij nu kort geleden zelf ook den tweeden zette, door het licht te doen zien zijn „Christelijke Arbeid“, zijn officieelen gids van stichtingen en verenigingen, die in Nederland en Nederlandsch-Indië Christelijken arbeid verrichten. De beide uitgaven verschillen hierin, dat de laatste, nu daar gelaten dat ze tot op heden bijgewerkt is, in dien zin veel uitgebreider is, dat ze zich niet tot de Christelijke barmhartigheid bepaalt, maar ook anderen Christelijken arbeid een bespreking waardig keurt, al is het dan ook, dat ze nog niet geheel op volledigheid bogen kan. Verschil tusschen de beide uitgaven is er ook in dit opzicht, dat de laatste wat minder weelderig is dan de eerste, al is ze o.a. ook als deze rijkelijk geillustreerd.

Intusschen is sedert het verschijnen van de laatste editie van 's heer Bootsma's boek het wel daartuit gebleken, hoerzeer behoefte bestond aan een dergelijk werk, dat — nu enkele dagen geleden — een concurrerend werkje van de pers kwam, waarop we niet nalaten willen, hier eveneens de aandacht te vestigen. Dr. M. J. van der Hoogt toch stelde een werkje samen, dat tot titel draagt „Unus in Uno“ en wil zijn gids op het terrein van den Christelijken arbeid in al zijn vertakkingen, en werd uitgegeven door Otto de Waal te Alkmaar. Alle werk, dat in de positieve belijdenis van den Christus der Schriften zijn uitgangspunt vindt, wenscht de samensteller in dezen gids vernield te zien. Het „Unus in Uno“ (een in den eenen Christus) naar Gal. 3: 285 koos hij daarom als motto. De gids wordt (als we het goed begrijpen kosteloos) toegezonden aan alle notarissen die op de hoogte moeten zijn met de officiële titels onzer verenigingen, in verband met de legaten, enz.; aan alle predikanten, die om begrijpelijke redenen steeds moeten kunnen voorlichten in onze vragen omtrent verenigingen voor Christelijken arbeid; aan alle hoogleraren, die ook licht geroepen kunnen zijn tot het geven van zodanige voorlichting; aan alle hoofden van Christelijke scholen, opdat voor zooveel noodig op onze scholen de kinderen met den Christelijken arbeid bekend worden gemaakt; aan alle redacties van Christelijke bladen; aan alle corporaties, die in den gids worden genoemd; aan alle belangstellenden, die er om vragen; en dat alles tezamen tot een maximum van 5000 ex.

We verheugen ons van harte over het verschijnen van de beide genoemde werksjes, maar hebben toch eenige bedenking, wijl er hier twee uitgaven zijn, die geheel dezelfde strekking hebben en in geheel dezelfde behoefte, die ongetwijfeld van ernstigen aard was, voorzien, zodat ze in zeer sterke mate elkaars concurrenten zijn; wat wel eens tengevolge kon hebben, dat geen van beiden het op den duur kan volhouden. Gevraagd mag dan ook, of er geen reden en geen mogelijkheid is, de beide uitgaven samen te smelten, ten einde ze zoodoende voor ons verenigingsleven, hetwelk met haar bestaan zeer is gebaat, te behouden. Oas dunkt, dat zou bovendien kunnen dienen om de leemten, die beide uitgaven hebben, weg te nemen. „Unus in Uno“ is in dien zin vollediger, dat het meer verenigingen vermeldt dan „Christelijke Arbeid“, en is veel „overzichtelijker“, maar dit laatste heeft weer voor, dat het van een bepaalde vereniging veel meer bijzonderheden vermeldt.

Zoo wel het een als het ander willen we door voorbeelden illustreren. Wat het voordeel aangaat, hetwelk „Unus in Uno“ oplevert, zij erop gewezen, — het geschiedde elders in de pers ook reeds —, dat in dezen gids o. a. de Christelijke pers genoemd wordt, die in „Christelijke Arbeid“ niet vermeld is, schoon zij toch gerekend mag worden Christelijken arbeid te verrichten. Wat anderszide de meerdere uitvoerigheid van laatstgenoemd werk betreft, hiervan willen we een voorbeeld aanhalen, waarvan niet gezegd kan worden, dat het actualiteit mist. Bij de behandeling der Indische begroting werd toer sprake gebracht de belangrijke arbeid van de Rijnse zending, die ook hier nog wel eens genoemd worden mag, nu zulk een ongehoorde gelegenheid zich daartoe biedt. Wat ligt er meer voor de hand, dan dat men, de verslagen der Kamervergaderingen lezende, een handboekje als de nu onlangs gepubliceerde opneemt, om daarin het een en ander te lezen over den arbeid dier zending. Doet men dat, en neemt men eerst „Unus in Uno“ op, dan vindt men daarin den juiste naam (met het oog op testamentele beschikkingen), de bestuursamenstelling en den naam van het orgaan der vereniging — of wel van de Amsterdamsche hulpvereniging. Datzelfde vinden we ook in „Christelijke Arbeid“, maar daár vinden we bovendien nog vermeld, dat het Rijnse Zendingsgenootschap in Ned. Indië zijn arbeidsvelden heeft op Borneo, Sumatra, Nias, Mentawai en Engano. Op Borneo zijn 14 Europeesche arbeiders; op Sumatra een 55-tal, waaronder 2 zendingen, benevens een 13 tal zendingen; werkzaam bij ziekenverpleging of onderwijs; op Nias 22 zendingen en 1 zendingen; op Mentawai en Engano 2 zendingen. Over het ziekenhuis te Pea-Radja en het melascheten aijl Huta-Salem vindt men elders in het boek nog nadere bijzonderheden. Kweekscholen zijn gevestigd te Baudjermasin (Borneo) met 22 leerlingen, te Si Pabolon (Sumatra) met 106 leerlingen; te Naroemonda (Sumatra) met 59 leerlingen; te Ombolata (Nias) met 37 leerlingen. Te Lagoeboti is een ambachtsschool met 42 leerlingen. Het gewone onderwijs omvat op Borneo 31 scholen met 1322 leerlingen, op Sumatra 494 scholen met 27485 leerlingen, op Nias 93 scholen met 4357 leerlingen en op Mentawai en Engano 6 scholen met 270 leerlingen. Voor Ned. Indië gaf het Rijnse Zendingsgenootschap in 1910 / 176.997 48 uit; uit Nederland werd slechts / 16.600 59 aan bijdragen ontvangen.

Ziedaar wat de gidsen ons mededeelen over de Rijnse zending, over welke dezer dagen in de Tweede Kamer zoo smalend gesproken werd. Slaan we echter nog eens iets op. Gesproken werd toch dezer dagen in de Kamer ook over de scholen op de Sangir- en Talaur-eilanden, en we hebben dus alle aanleiding, ook daarover in onze gidsen iets op te zoeken. Bovendien wordt daarbij, dat „Unus in Uno“ wel eenigszins nitwijd over het „comité ter voorziening in de godsdienstige behoeften van de gevestigde inlandische Protest. Christengemeenten op de Sangir- en Talaur-eilanden“ en precies het standpunt van het comité uitteenzet,

maar dat „Christelijke Arbeid“ meer biedt wat men in een geval, als gesteld werd, vooral graag weten wil, zooals b.v. dat op de Sangir-eilanden een 100-tal scholen worden geleid door 112 hoofd- en hulponderwijzers en op de Talaur-eilanden 31 scholen door 58 hoofd- en hulponderwijzers. De eilandengroepen worden resp. bediend door 8 en 4 dienaren des Woords. De beide groepen hebben samen een kweek-school te Kalowatoe voor de opleiding van voorgangers-onderwijzers. De uitgaven van het comité bedroegen in 1910 f 52.434 81.

Dat dergelijke zaken nagegaan moeten worden door wie met onzen Christelijken arbeid meeleeft, komt telkens voor. Nu de beide gidsen er zijn, zal niemand ze dan ook meer willen missen, want ze geven veel gemak en zijn bijzonder geschikt om het Christelijk publiek met onze verschillende verenigingen te doen meeleven. Echter heeft noch de een, noch de andere uitgave het menschenkijwits volmaakte bereikt. Konden de goede eigenschappen van de beide gidsen verenigd worden in één uitgave, dan zou inderdaad iets geschapen worden, dat alleszins voortreffelijk zou mogen worden genoemd.

Officiële Berichten.

ARGENTINIË. BUENOS-AIRES. Het adres van den kerkeraad der Ned. Geref. Kerk te Buenos-Aires is voortaan:

Dr. A. C. SONNEVELDT.
Calle Herrera 1572. Barracas al Norte.

PERNIS. Heeren collectanten die met eenige kans van slagen bij de leden der Geref. Kerk alhier wenschen te collecteren, worden in hun eigen belang verzocht, daarvan minstens drie weken te voren kennis te geven aan den kerkeraad.

C. HOOGENDORP, scriba.

Classe Barendrecht.

De heer Jac. v. Nes, van Rijnsoord, theol. cand. aan de Vrije Universiteit, is door de classe Barendrecht preparatoir ondersoekt en met alle stemmen beoordeeld verklaard voor de Geref. Kerken in Nederland.

Op last der classe Barendrecht:

J. G. KUNST, actuarius.

Barendrecht, 13 Dec. 1911.

Kort verslag van de vergadering der

Geref. Kerken in de classis Almk., gehouden 30 Nov. 1911 te Nieuwendijk.

Art. 1. Namens de roepende kerk Werkendam A opent ouderling van Oord de vergadering, laat zingen Psalm 119: 3, leest 2 Tim. 2 en gaat over in gebed.

Art. 2. De credentiebrieven worden nagezien en in orde bevonden. De kerk van Werkendam B heeft een instructie. De kerken van Andel en Giessen zonden eenen diaken, aan wie keurstem wordt verleend.

Art. 3. Het moderamen wordt als volgt samengesteld: Dr. Goedbloed praeses, Dr. Bosch assessor, Dr. van Rennes scriba.

Art. 4. De notulen der vorige vergadering worden gelezen, en na enkele opmerkingen, goedgekeurd.

Art. 5. Ingekomen een schrijven van Dr. Rijskens van O.-Pekela, waarin hij in hartelijke bewoordingen afscheid neemt van de classis Almk. Besloten wordt hem een schrijven te zenden, waarin hem dank betuigd wordt voor bewezen diensten.

Art. 6. Dr. Bosch brengt rapport uit, dat de stukken betreffende de roeping van Dr. Rijskens naar O.-Pekela in orde zijn bevonden en dat de kerken van Almk. en Nieuwendijk de acte van ontslag hebben geteekend. Een ander rapport zal in besloten vergadering worden behandeld.

Art. 7. De bespreking over de conclusies van het consuletschap wordt uitgesteld tot een volgende vergadering.

Art. 8. In plaats van Dr. Rijskens wordt tot dep. ad. ex. benoemd Dr. de Jonge en tot kerkvisiteator Dr. van Rennes. Dr. Goedbloed wordt als secundus aangewezen.

Art. 9. De kerk van Werkendam B vraagt en krijgt verlof om Dr. Kamper van Haastrecht voor de tweede maal te beroepen.

Art. 10. De kerken van Werkendam A en B vragen een consulent. Als zodanig worden aangewezen voor kerk A Dr. Goedbloed, voor kerk B Dr. de Jonge.

Art. 11. De collecten voor Theol. school en hulpbehoevende kerken worden geind.

Art. 12. De cand. G. J. Pontier, ber. pred. te Waardhuizen, wordt, na peremptoer examen, met algemeene stemmen toegelaten tot de bediening des Woords en der Sacramenten.

Art. 13. Dr. Bosch brengt rapport uit over een zaak uit de kerk van Werkendam A. Dit rapport wordt goedgekeurd en deputaten dank betuigd.

Art. 14. Bij onderzoek naar art. 41 vraagt en ontvangt de kerk van Meeuwen advies der classis.

Art. 15. Regeling vacatureburenen: Giessen-Rijswijk, 3 Dec. Dr. van Rennes, 24 Dec. Dr. van der Zanden, 14 Jan. Dr. Bosch, 4 Febr. Dr. Goedbloed, 25 Febr. Dr. de Jonge, 17 Maart Dr. Pontier.

Art. 16. Een volgend kwartaal zal er worden gecolleetd voor Theol. Fac. aan de V. U. en Evang. arbeid in N.-B. en L.

Art. 17. Ouderling Jungerius betuigt namens de kerk van Waardhuizen den kerken der classis dank voor hulp in den predikdienst.

Art. 18. Een volgend maal zal worden vergaderd te Almk. 21 Maart 1912. Aanvang 9 uur. Roepende kerk de kerk van Almk.

Art. 19. Dr. Goedbloed gaat over in dankgebed en sluit de vergadering.

Namens de classis,

G. M. VAN RENNES, scriba.

Buitenland.

Noord-Amerika. Millennial Dawnism. Millennial Dawnism is een van de vele godsdienstige bewegingen van onzen tijd. Aan het hoofd van deze beweging staat pastor Russell. Door verspreiding van literatuur en door prediking weet deze man Russell velen te verleiden. Want een verleider is hij, die ons doet denken aan wat Jesus sprak aangaande „wolven in schaapsklederen“. Hij reist in groote statie het land door, verkondigende zijne verderfelijke leer. Zelfs in heidense landen tracht hij discipelen te maken.

Te gevaarlijker is deze man, omdat hij bij de leugen nog zooveel waars weet te zeggen, en zelfs de leugen in het kleed der waarheid voordraagt. Daarom is een waarschuwing voor

Millennial Dawnism en pastor Russell zeker niet overbodig, en een korte opgave van wat hij leert, kan dienen om de oogen te openen voor het gevaar, dat van desen kant dreigt.

1. Geloochend wordt de leer der Drie-eenheid.

2. Ontkend wordt, dat Jesus Christus voor zijne vleeschwording God was.

3. Hij leert, dat Christus slechts een geschapen geest was.

4. Bij de vleeschwording hield Hij op een geest te zijn en werd de tweede Adam.

5. Als de tweede Adam had hij slechts een natuur.

6. Zijne menselijke natuur werd vernietigd aan het kruis.

7. Hij is niet opgestaan in hetzelfde lichaam waarin Hij stierf.

8. Het lichaam, waarin Hij stierf, is mogelijk opgelost in gas.

9. Het lichaam, waarin Hij na zijn dood verscheen, was niets anders dan een tijdelijke stoffelijke verschijning, welke eindelijk werd opgelost.

10. Jesus Christus is nu geen mensch.

11. De „Mensch Christus Jesus“ bestaat niet meer.

12. Jesus Christus is nu een on- als een zichtbaar, geestelijk wezen.

13. In 1874 kwam Hij in de wereld als een zichtbaar geestelijk wezen.

14. Het „Millennium“ begint in 1914.

15. Al de dooden buiten Christus zullen alsdan opgewekt worden.

16. Al de onrechtvaardige en goddeloos dooden zullen opgewekt, en rein en volkomen gemaakt worden, gelijk Adam voor den val.

17. Al de onrechtvaardige en goddeloos dooden zullen een tweede gelegenheid ontvangen, n. l. om zich te beteren en te gelooven.

Deze, en meer andere dergelijke onbijbelsche leeringen vormen het stelsel van Millennial Dawnism. De kern van het evangelium van Jesus Christus is uit dit stelsel verdwenen. Het is een leugeneer, zooals er vele zijn in onzen tijd, en waardoor de duivel vele menschen in zijne strikken weet te vangen.

Mr. Russell heet nu „pastor of Brooklyn Tabernacle“, maar zijn „tabernacle“ is een andere dan waarin Rev. Talmage vroeger predikte.

Preken van pastor Russell verschijnen wekelijks in vele van de voornaamste dagbladen in ons land, vaak onder den titel: „People's Pulpit“.

Andere namen, die dienst doen, om de literatuur van Millennial Dawnism aan de markt te brengen, zijn: „Bible House“, „Tract Society“, „Watchtower“, „Helping Hand in Bible Study“. In sommige plaatsen ziet men een meeting aangekondigd van de „Russell Bible Class“, welke ook een Russell meeting is. Zulke schuilnamen worden gebruikt, om Christenen onwetend onder den invloed van „pastor Russell“ te brengen.

Gemengd Nieuws.

De „Corante“. Wij lezen in de Wachter: Sedert een jaar kruiste een geheimzinnig schip, de „Corante“ genaamd, over den Atlantischen Oceaan.

Het was een schip van geestdrijvers: een godsdienstige secte onder leiding van een rekeren Sandford, die zich een tweede Elia noemde, en aan zijn dwaze volgelingen het beloofde land zou toonen.

Hij socht het niet in Azië maar in den Atlantischen Oceaan; het schip verliet de Amerikaanse haven, en de menschen, die het schip naogden, schudden het hoofd.

Het schip werd herhaalde malen gepiraat; het gewenschte land was nog niet gevonden; maar de dwepers maakten van de gelegenheid gebruik, om levensmiddelen te krijgen.

Er waren 35 volgelingen van deren valschen Profeet aan boord; het was een onde kast van een schip; geheel onbetrouwbaar. En van den maan woei gemeenlijk de noodvlug; misschien de een verstandige daad van deze menschen.

Zoo zette dit sonderlinge schip dan zijn onderzoekstocht voort, al bedield langs de breede heilbanen der groote stoomschepen, opdat de schepelingen niet van honger omkwamen. En verleden week is het, na een jaar zwervens, te Portland, Me., binnengeleerd.

Nauwelijks was het schip binnen, of de politie ging aan boord, om Sandford in hechtenis te nemen, onder beschuldiging van beroving en oplichting zijner volgelingen.

Het bleek, dat alle opvarenden zich in een teugten toestand bevonden. Tijden den kruistocht waren zeven van hen reeds overleden; de overigen, die nu te Portland aankwamen, bleken uitgeput van elende en gebrek aan voedsel — de bedelaar van de see, zooals het schip door de zeelieden genoemd werd, had in de laatste maanden bijna geen gevers ontmoet.

Men verbaast zich in Portland, dat dit wrak het nog zoo lang heeft uitgehouden.

Een eigenaardigheid is het, dat er gemeenschap van goederen bestond bij deze ongelukkingen, terwijl Sandford zich meester maakte van de bezittingen zijner volgelingen.

Daarom zij hij thans dan ook achter slot en grendel.